

Καθημερινή 29 Ιουνίου 2002

Η διάρκεια της Αντιγόνης: ο μύθος και η εποχή

Της **ΜΑΡΙΑΣ ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ-ΠΟΘΟΥ**

George Steiner: «Ο μύθος της Αντιγόνης στη λογοτεχνία, τις τέχνες και τη σκέψη της Ευρώπης». Μετάφραση: Βασίλης Μάστορης – Πάρις Μπουρλάκης. Εκδόσεις Καλέντη 2001, σελ. 496.

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

«Στον αστερισμό των επτά σωζομένων τραγωδιών του Σοφοκλή, η “Αντιγόνη” είναι το λαμπρότερο αστέρι», γράφει ο μεγάλος διανοητής Τζορτζ Στάνιερ στο βιβλίο του «Αντιγόνης», και συνεχίζει: «Η Αντιγόνη του Σοφοκλή δεν είναι μόνον η ωραιότερη από τις ελληνικές τραγωδίες, αλλά από όλα τα έργα που δημιούργησε το ανθρώπινο πνεύμα, είναι αυτή που αγγίζει περισσότερο την τελειότητα».

Με τη μεγάλη διορατικότητά του και τη μοναδική διεισδυτικότητα της σκέψης του, ο Στάνιερ επισημαίνει ότι η Αθήνα του 5ου αιώνα σηματοδοτεί το αποκορύφωμα του ανθρώπινου πνεύματος στις φιλοσοφικές, ποιητικές και πολιτικές πραγματώσεις. Επισημαίνει ακόμη ότι κάθε επαναφορά σε ελληνικό μύθο αντιπροσωπεύει επαναπατρισμό, παλιννόστηση, επιστροφή στο ξέφωτο όπου φανερώθηκε το είναι, στο

Lichtung του Χάιντεγκερ, και ότι η κλασική Ελλάδα έχει καθορίσει ουσιαστικά το πεπρωμένο του δυτικού ανθρώπου. Ολόκληρος ο τόμος διατρέχεται από το αγωνιώδες ερώτημα: Γιατί αυτή η αδιάκοπη επιβολή των ελληνικών μύθων, και ιδιαίτερα της Αντιγόνης, στη φαντασία της Δύσης; Υπάρχουν πάνω από τριάντα όπερες με θέμα την Αντιγόνη, μεταξύ των οποίων του Χάιντεγκερ, που τη μελοποίησε ο Καρλ Ορφ, του Κοκτό, που τη μελοποίησε ο Άρθουρ Χόνεγκερ, παρτιτούρες του Μέντελσον και του Σαίβανς, άπειρα θεατρικά έργα, μεταξύ των οποίων του Ανούιγ, του Μπρεχτ, του Αντρέ Ζιντ, του Βίλμπραντ, καθώς και νουβέλες, όπως αυτή του Ρολφ Χόχουτ.

Ο Στάνιερ επανέρχεται πολλές φορές στο ερώτημά του. Γιατί μόνον ο ελληνικός μύθος στη δυτική φιλοσοφία, στη διαμόρφωση της δυτικής πολιτικής σκέψης; Και γιατί δεν υπάρχουν επαναλήψεις στο έργο του Σαίξπηρ; Αναζητώντας απάντηση, διατρέχει όλες τις φιλοσοφικές απόψεις, από τον Αριστοτέλη και τους προσωκρατικούς έως τον Εγέλο και τον Χέγκελ, τον Νίτσε, τον Μαρξ, τον Σέλεϊ, τον Σίλερ, τον Κίρκεργκορ, τον Γκαίτε, τον Χάιντεγκερ. Διατρέχει τις θεωρίες του Γιουνγκ και του Φρόιντ, τις ερμηνείες που έδωσαν στους αρχαίους μύθους

σε σχέση με τα πρωταρχικά στοιχεία των υποσυνειδησιακών πεδίων, με τα αρχέτυπα, με τα σύμβολα. Είναι γνωστό άλλωστε ότι η φροϋδική ψυχανάλυση αντλεί την επιχειρηματολογία της από τα αρχέτυπα των ελληνικών μύθων, οι οποίοι έδωσαν στους δυτικούς πολιτισμούς τους κώδικες των συμβόλων και τη δυναμική μιας υπερβατικής ερμηνείας. Τα πρόσωπα της αρχαίας τραγωδίας είναι τα αρχέτυπα του μύθου, ενώ τα πρόσωπα της σαιξπηρικής τραγωδίας είναι πρόσωπα του ιστορικού χρόνου. Και η επιστροφή μας στον ελληνικό μύθο, σημειώνει ο Στάνιερ, είναι επιστροφή μας ρίζες.

Ο τόμος χωρίζεται σε τρεις ενότητες. Στην πρώτη αναζητείται η φιλοσοφική ερμηνεία από την αρχαιότητα έως σήμερα, καθώς και η ερμηνεία της πολιτικής και ψυχαναλυτικής σημασίας του μύθου της Αντιγόνης. Στη δεύτερη ενότητα ανιχνεύονται οι πηγές του μύθου και διαγράφεται η παραστασιολογία όχι μόνο της «Αντιγόνης» του Σοφοκλή αλλά και των μεταγενέστερων συγγραφέων που δανείστηκαν τον μύθο. Τέλος, στην τρίτη ενότητα γίνεται μια οξυδερκής ανάλυση όχι μόνο του μύθου της Αντιγόνης, αλλά και της εποχής που τη γέννησε, της συ

νειδησιακής στιγμής που ο άνθρωπος είχε φτάσει στην υψηλότερη αντίληψη της υπέρβασής του, στην υπέρβασή της. Η σύγκρουση Αντιγόνης – Κρέοντα είναι το σημείο όλων των συγκρούσεων που υπάρχουν ανάμεσα στον άνθρωπο και στην εξουσία, ανάμεσα στον άνθρωπο και στον θεό, στον άνθρωπο και στη συνείδηση. Μια σύγκρουση που θεμελιώνει τη δυτική σκέψη της δικαιοσύνης, της πολιτικής, της οντολογικής φιλοσοφίας, της μη συμβατότητας του ανθρώπινου και του θείου δικαίου. Η σύγκρουση Αντιγόνης – Κρέοντα, σημειώνει ο Στάνιερ, είναι σύγκρουση δύο «υπαρξιακών ελευθεριών». «Κανείς δεν μπορεί να υπαχωρήσει, χωρίς να διαψεύσει την ουσία της υπέρβασής του». Επίσης είναι και «μια σύγκρουση – διάλογος μεταξύ κωφών», αφού ο ένας δεν ακούει τον άλλον. Η γλώσσα του Κρέοντα είναι η γλώσσα της χρονικότητας. Ενώ η Αντιγόνη μιλά μέσα από την αιωνιότητα. Γι’ αυτό και η φωνή της αντηχεί αέναα, αποκαλύπτοντας κάθε φορά νέες όψεις του τραγικού. Και εδώ θυμόμαστε τον αείμνηστο Χρήστο Μαλεβίτση που είπε στο βιβλίο του «Περί του Τραγικού»: «Όταν η αρχέγονη κραυγή του όντος λησμονηθεί, θα τελειώσει και το έργο της Τραγωδίας»

Διαυγής ο λόγος της μετάφρασης, βοηθά στην άνετη προσέγγιση του κειμένου.

Ο Τζορτζ Στάνιερ αναζητεί τον αρχαίο μύθο στη δυτική σκέψη.